

Odlučni da zajedno pridonese uvođenju europskih standarda u medijsku praksu Bosne i Hercegovine; Uvjereni da su načela međunarodnih, profesionalnih konvencija i kodeksa, te nova normativno-pravna dokumenta koja reguliraju status i funkcije javnih elektronskih emitera u BiH, dovoljan sadržajni okvir za utvrđivanje pravila ponašanja, i suglasni da je, slijedom pozitivnih iskustava u djelovanju javnih medijskih servisa u razvijenim zemljama, potrebno ustanoviti zajednička uređivačka načela i okvire profesionalnoga rada novinara javnih servisa u BiH,

Upravna tijela, posloводства i uposlenici Javnog radiotelevizijskog servisa Bosne i Hercegovine, Radiotelevizije Federacije Bosne i Hercegovine i Radiotelevizije Republike Srpske donose

UREDIVAČKA NAČELA JAVNOG RADIOTELEVIZIJSKOG SUSTAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Ove smjernice i načela u osnovi govore o standardima što ih se posloводства, urednici i uposlenici javnih emitera u BiH trebaju pridržavati kako bi bolje razumjeli i izvršavali svoju misiju služenja javnosti. No, načela ne čine kvalitet programa. Ona su samo vodič za posloводства i uposlene, a kvalitet programa postiže se stalnom profesionalnom obukom i posvećenosti poslu.

1. OPĆE ODREDBE

1.1. Emiteri Javnog radiotelevizijskog sustava u BiH svojim programima služe javnosti. Javni radiotelevizijski servis BiH, Radiotelevizija Federacije BiH i Radiotelevizija Republike Srpske svoje medijske funkcije ostvaruju u okviru *Javnog radiotelevizijskog sustava Bosne i Hercegovine*. Njihova je zadaća informirati građane, ali i omogućavati javne debate u kojima se profiliraju ciljevi i interesi demokratske javnosti. Imaju obvezu promovirati povijesne i sadašnje nacionalne, kulturološke i religijske, gospodarske, regionalne i druge pozitivno vrjednovane osobenosti Bosne i Hercegovine.

Za svoj rad i ukupno medijsko djelovanje ovi su emiteri jedino odgovorni javnosti. Činjenica da građani plaćaju pretplatu, iz koje se financira funkcioniranje javnih rtv-servisa u Bosni i Hercegovini, potencira uzajamnost djelovanja i međusobnog uvažavanja bosanskohercegovačke javnosti i javnih emitera.

Načela javnih emitera zasnovana su na općim profesionalnim standardima, propisima i pravilima *Regulatorne agencije za komunikacije (CRA)*, te na Zakonu o osnovama Javnog radiotelevizijskog sustava u BiH i istovrsnim entitetskim zakonima, a podrazumijevaju se i obveze iz internih akata.

Javni su emiteri dužni osigurati raznovrsne i izbalansirane radijske i televizijske programe, što važi i za sadržaje što se plasiraju putem Interneta, teleteksta i drugih suvremenih postupaka za širenje informacija.

Programi moraju zadovoljavati visoke etičke standarde i standarde kvalitete medijskih žanrova u kojima se oni iskazuju. Programi će uvažavati dostojanstvo osoba i skupina, kao i posebnosti po kojima se međusobno razlikuju.

Programi javnih servisa promoviraju ljudska prava i demokratske slobode, društvenu pravdu, toleranciju i razumijevanje među pripadnicima zajednice.

- 1.2. U programima javnih emitera zastupljeni su informativni, obrazovni, dokumentarni, kulturni, religijski, zabavni, sportski i dječiji sadržaji. Javni servisi samostalno, ili njihove zajedničke produkcije, trebaju biti kreativni stožer svih oblika produkcije najviše kvalitete. Oni su, također, obvezni poticati razvoj domaćeg stvaralaštva i domaće produkcije u svijetu i na lokalnim razinama.
- 1.3. Upravna tijela i posloводства javnih emitera u svom djelovanju i pri izradi planskih dokumenata podržavat će uvođenje novih tehnologija kako bi mediji javnih servisa mogli izvršavati svoje zadaće prema javnosti težeći da budu lideri i u procesima tehničko-tehnološkog osuvremenjivanja.
- 1.4. Uposlenici javnih emitera uređivat će i proizvoditi programe u skladu s najvišim profesionalnim kriterijima. Oni će štiti slobodu medija i pravo na komentiranje i kritiku. Njihova osobna opredjeljenja ili pripadnost pojedinim društvenim skupinama ne smiju utjecati na njihovu objektivnost u izvještavanju. U tim slučajevima, uposlenik je dužan o tomu upoznati posloводство, odnosno uredništvo/urednika. Urednici i urednička tijela poštivat će stvaralačke i umjetničke slobode novinara i autora u okvirima ovih smjernica. Uređivačka politika javnih emitera, te urednici, novinari i autori moraju biti neovisni od interesa političkih stranaka, političke vlasti i njezinih nositelja, kao i društvenih skupina. Programi javnih emitera zasnivat će se na demokratskim načelima koja predstavljaju sve dijelove društva.
- 1.5. Javni su emiteri dužni prenositi sjednice ili dijelove sjednica parlamenata kada ta tijela na dnevnom redu imaju zakone i odredbe od iznimne važnosti za cjelokupnu javnost. Također će prenositi utemeljiteljske sjednice, te sjednice na kojima se imenuju ili dopunjavaju vlade. Javni emiteri imaju posebne obveze u praćenju predizbornih i izbornih aktivnosti. Obveza im je i poštivanje pravila koja u tim prigodama donose nadležna društvena tijela. Konačnu odluku o izboru i načinu praćenja sjednica parlamenata, izbornih aktivnosti i događaja za koje najšira javnost pokazuje interes, donosi uređivački tim emitera. Oni će prenositi i kulturne, sportske i druge događaje za koje najšira javnost pokazuje interes.
- 1.6. Konačno, emiteri RTRS, RTV F BiH i J RTV S BiH radit će zajedno i podržavati jedni druge u okviru Javnog Radiotelevizijskog sustava Bosne i Hercegovine.

PROFESIONALNI STANDARDI UREDNIKA I NOVINARA

U ostvarivanju temeljnih programskih načela novinari i urednici javnih emitera poštivat će sljedeće profesionalne standarde:

2. NEPRISTRASNOST

Nespristrasnost je ključna vrijednost javnih emitera i nijedna programska oblast nije izuzeta. Nepristrasnost ne znači apsolutnu neutralnost o svakom medijskom sadržaju, niti je nužno svakom mišljenju plasiranom u programu suprotstaviti drugačije mišljenje. Informativno-politički program treba imati slobodu da ispituje bilo koju temu sve dok za to postoje uređivački razlozi. Ali, kada se iznose suprotstavljena mišljenja, ne smiju se pogrešno ili iskrivljeno interpretirati. Naša obveza i cilj jest praviti programe koji su pravični, utemeljeni na točnosti i vjerodostojnosti činjenica.

Informativni programi trebaju ponuditi gledateljima i slušateljima sadržaje s dovoljno činjenica i na uravnotežen način, tako da oni mogu formirati sopstveno mišljenje.

Programska reputacija točnog i nepristrasnog informatora je ono čemu uposlenici javnih servisa moraju težiti i na čemu javni servisi grade svoj kredibilitet pred javnošću.

2.1. Osobno mišljenje

Urednici, voditelji, novinari i drugo osoblje medija iz sastava JS-a BiH mogu u tim ulogama izražavati samo profesionalna rasuđivanja, ali ne i ona koja proistječu iz njihovih političkih ili drugih osobnih opredjeljenja.

U informativno-političkim emisijama mora postojati jasna razlika između komentara i činjenica. Kad su sve relevantne činjenice točno i nepristrasno utvrđene, autor može izraziti profesionalnu procjenu događaja, ali ne i osobno mišljenje.

U slučajevima kada je program kreiran tako da nudi osobno mišljenje specifične osobe ili skupine, tada priroda tog programa mora biti unaprijed objašnjena auditoriju. Urednici trebaju osigurati da takvi programi ne interpretiraju pogrešno suprotstavljena mišljenja i da održavaju standarde točnosti. Ne priliči osoblju Javnog radiotelevizijskog sustava Bosne i Hercegovine da predstavljaju programe koji sadrže njihovo osobno mišljenje.

2.2. Pravičnost

Svi programi ovih emitera trebaju se temeljiti na načelima pravičnosti i otvorenosti.

Prema sudionicima se treba odnositi iskreno i s poštovanjem. Urednici i/ili voditelji obvezni su svoje sugovornike i goste emisija prethodno upoznati s prirodom, ciljevima i nakanama razgovora/emisije, dok za iskaze djece treba imati odobrenje njihovih roditelja, odnosno staratelja.

Sudionici su obvezni poštivati norme kulture dijaloga i biti iskreni i vjerodostojni u svojim iskazima. Svaki pojedinac ili organizacija ima pravo odbiti da učestvuje u programu. Ali, kada je auditoriju nejasno zašto se sudionik ili organizacija nije pojavila, razlozi njihovog izostanka trebaju biti objašnjeni.

Za sve sudionike programa, kao i za novinare, vrijede načela Smjernica, posebice ona koja se odnose na poštivanja ljudskih prava i sloboda, te na prava građana koja im garantira Ustav i zakoni Bosne i Hercegovine, odnosno ustavi entiteta.

2.3. Točnost podataka

Svi programi ovih emitera moraju biti utemeljeni na točnosti podataka. Temelj ovog načela jest detaljno istraživanje činjenica o događajima. Stoga, kad god je to moguće, novinari i svi drugi kreatori programa trebaju prikupljati informacije iz prve ruke, tako što će biti na mjestu događaja ili - ukoliko to nije moguće - nastojati da se do vjerodostojnih činjenica dođe putem razgovora s onima koji su nazočili samom događaju. Radi postizanja maksimalne pouzdanosti informacija o događajima o kojima javni emiteri nemaju vlastito izvješće, vijest ne bi trebala biti emitirana ukoliko nije potvrđena iz najmanje dva izvora.

Nije dovoljno samo imati korektne činjenice. Za javne je emitere od velike važnosti da se izbjegava svaka vrsta pretjerivanja. Jezik koji se koristi mora predstaviti činjenice na jednostavan i lako razumljiv način i ne smije sugerirati nedostatak objektivnosti, niti promovirati određeno stajalište.

Kada se objavi netočna činjenica, treba jasno i otvoreno priznati počinjenu grešku i što prije je ispraviti.

2.4. Izvori i povjerljivost

Kada je god to moguće, izvor informacije treba biti naveden, ali novinar i uredništvo imaju pravo u određenim okolnostima zadržati u tajnosti identitet izvora ili sudionika. Novinarstvo u medijima javnih emitera može pretrpjeti štetu ukoliko osobe koje pružaju informacije pod uvjetom da ostanu neotkrivene, u nekom trenutku budu identificirane. Stoga, u situacijama kad se dogovaraju o povjerljivosti, novinari i urednici javnih emitera trebaju pažljivo razmotriti moguće posljedice i o tome zatražiti suglasnost posloводства.

2.5. Arhivski materijal

Urednici i novinari obvezni su jasno naglasiti kada se koristi arhivski materijal, bilo prethodnom najavom u radio-emisijama ili tekstom na tv-ekranu.

3. PRISTOJNOST I ULJUDNOST

Javni će emiteri u svojim programima poštivati općeprihvaćene standarde o pristojnosti i uljudnosti, a vodit će računa i o običajnim (kulturološko-religijskim) normama svoje sredine, odnosno sredine o kojoj ili iz koje se izvještava. Ne smije se koristiti nikakav programski sadržaj koji bi mogao potaći pojedince ili skupine na nasilje, nered i mržnju. Nije dopuštena upotreba jezika koji bi mogao značiti uvredu pojedinca ili bilo koje društvene skupine. U tome cilju javni emiteri neće publicirati nikakav sadržaj koji, korištenjem predrasuda ili stereotipa, diskriminira pojedince ili grupe. Neće se emitirati nikakav materijal koji bi mogao provocirati ili potaći na djela protiv temeljnih prava i građanskih sloboda pojedinaca.

4. IZVJEŠTAVANJE O NASILJU I KRIMINALU

Javni emiteri neće emitirati sadržaje koji bi mogli poticati na nasilje ili javne neredne. U izvještavanju o događajima koji sadrže nasilje treba pronaći ravnotežu između potrebe cjelovitog informiranja javnosti o samom događaju i opasnosti od izlaganja štetnom djelovanju onih koji slušaju ili gledaju emisije. Pri odlučivanju o emitiranju scena s nasiljem, urednici trebaju voditi računa o vremenu emitiranja takvih priloga uzimajući u obzir dob slušatelja/gledatelja. Posebnu pažnju treba posvetiti zaštiti djece i drugih društvenih skupina osjetljivih na takve sadržaje. Ako će izvješće o određenom nasilnom incidentu biti uključeno u program, urednici moraju voditi računa o tomu da taj materijal bude primjeren programskoj orijentaciji i njegovom auditoriju.

Javni emiteri neće emitirati sadržaje koji bi mogli poticati kriminal ili kriminalne aktivnosti. U izvještavanju o krivičnim aktivnostima treba imati na umu da se svi optuženi smatraju nevinima dok se ne dokaže njihova krivica. Članovi obitelji optuženih ili osuđenih osoba se smatraju nevinima osim ako ih sud ne okarakteriše drugačije, i ne smiju biti predmet nepotrebnog medijskog fokusiranja. Stoga će se izbjegavati dovođenje u vezu s optuženim za krivično djelo ili usputno spominjanje članova obitelji, suradnika ili poslovnog partnera ako ne postoji jasan dokaz o njihovoj umiješanosti.

U izvještavanju o krivično-pravnim stvarima od posebnog je značenja da se novinari ograniče na činjenice koje je moguće provjeriti i/ili zvanične izjave. Ako i dalje postoji nedoumica o čemu se može izvještavati, treba tražiti pravni savjet.

5. IZVJEŠTAVANJE O TERORIZMU I DRŽAVNOJ SIGURNOSTI

U izvještavanju o terorizmu, uloga je javnih emitera da kažu istinu – brzo, točno i odgovorno – izbjegavajući nagađanja. U takvim situacijama profesionalna odgovornost iskazuje se i u odabiru jezika koji neće poticati paniku, neprijateljsko raspoloženje, odmazdu ili bilo kakve negativne porive prema određenim skupinama ili pojedincima.

U izvještavanju o terorističkim incidentima, informacije i izvješća trebaju se isključivo ograničavati na dostupne i provjerene činjenice izbjegavajući sugeriranje uzroka događaja i njihovog konteksta prije nego što se o tome izjasne službeni organi (policija, sud, nadležne institucije).

6. SUKOB INTERESA

Javni emiteri grade ugled kod svog auditorija putem programa u koje auditorij ima povjerenja. Vanjske aktivnosti uposlenika, posebno urednika i kreatora programa, kao i aktivnosti njihovih obitelji ili suradnika ne smiju ni na koji način utjecati na programske sadržaje javnih emitera. Auditorij ne treba imati nikakav razlog da sumnja u nepristrasnost i visoke standarde javnih emitera.

6.1. Informativno – politički program

U pogledu medijskog praćenja događaja i tijekova u ekonomiji, novinari javnih servisa neće izvještavati o poslovnim aktivnostima članova svoje obitelji, kao ni o poslovnim aranžmanima u kojima sami sudjeluju.

Novinari i urednici ne mogu izvještavati, odnosno odlučivati o priložima i programima što su povezani s aktivnostima političke ili neke druge interesne skupine kojoj sami pripadaju, odnosno s kojom su izravno, putem obiteljskih ili ostalih bliskih veza povezani.

6.2. Osobna korist

Nijedan uposlenik neće koristiti svoju poziciju u javnom servisu da bi ostvario korist bilo koje vrste. Nedopustivo je ostvariti bilo kakvu osobnu korist, te korist za obitelj ili prijatelje od organizacija ili osoba s kojima se surađuje u ime javnih emitera.

6.3. Politički angažman

Pri odlučivanju o tomu da li postoji sukob interesa zbog političkog angažmana uposlenika javnih emitera, nadređeni trebaju uzimati u obzir razinu njegove političke angažiranosti, prirodu posla što ga obavlja i stupanj njegovog sudjelovanja/odlučivanja u kreiranju programa.

6.4. Istupi u javnosti

Uposlenici javnih emitera ne mogu, bez prethodnog odobrenja nadređenih, istupati u drugim medijima o pitanjima što se odnose na poslovanje i odnose unutar javnih emitera.

6.5. Sponzorstvo

Sponzoriranje informativno-političkih programa nije dopušteno, dok u drugim programskim oblastima sponzorirani sadržaji moraju biti jasno obilježeni i prepoznatljivi.

Nije dopušten bilo kakav utjecaj sponzora na sadržinu programa.

7. NEOVISNOST

Nijedna društvena skupina, organ vlasti, politička partija, vladina ili nevladina organizacija, kao ni pojedinac bez obzira na svoju društvenu ulogu i poziciju, ne može imati privilegirani položaj u programima javnih radiotelevizija u BiH. Sudionici emisija i programa ne mogu određivati uvjete sudjelovanja u programima javnih servisa, uključujući dužinu nastupa, izbor drugih sudionika i sl. Poslovodstvo, urednici i novinari javnih emitera moraju imati potpuni nadzor nad svojim programima.

8. RAZLIČITOST

U programskim sadržajima javnih radiotelevizija polazi se od toga da nema zabranjenih društvenih tema ili nedodirljivih javnih osoba. Načelo različitosti potvrđivat će se u programima koji trebaju odražavati ustavno-konstitutivne osobenosti naše zemlje i njezinu višereligijsku i multikulturalnu strukturu. U programskim sadržajima javnih emitera svim skupinama koje čine bosanskohercegovačku javnost dat će se ravnopravna šansa za plasiranje njihovih ideja, interesa i stajališta. Unutar zakona, pravo iznošenja svojih stajališta imaju i svi građani, neovisno od njihovih godina, vjerovanja, političke, nacionalne, spolne, socijalne ili seksualne orijentiranosti. Urednici će odlučiti da li je istup/nastup određene interesne skupine, odnosno pojedinca sukladan programskoj orijentaciji javnog emitera i da li pridonosi programima radija ili televizije. Urednici imaju obvezu i obrazložiti svoju odluku o odbijanju inicijativa i zahtjeva takvih skupina/pojedinaca.

Uvažavanje načela različitosti odslikavat će se putem:

- otvorene i slobodne rasprave o pitanjima od javnog interesa;
- poštivanja i poticanja pluralizma političkih, religijskih, kulturoloških, gospodarskih, regionalnih i svih drugih ideja usmjerenih ka boljitku društvene zajednice i
- njegovanja i razvijanja svih oblika stvaralaštva što pridonosi društvenom razvoju i uspostavi prihvatljivog sustava vrijednosti.

8.1. Osjetljivost

Kreatori programa uvažavaju osjetljivost na emitiranje šala ili humora na račun rase, religije, dobi, invalidnosti, spola ili seksualne orijentacije. U tim situacijama uvijek treba imati u vidu da se skupine ili pojedinci, na čiji račun su takvi sadržaji usmjereni, mogu osjetiti povrijeđenima.

9. PRAVO NA ODGOVOR

Od javnih radiotelevizija se zahtijeva da omoguće pravo na odgovor uvijek kada je emitiran materijal koji neutemeljeno i nepravedno dovodi pojedinca u nepovoljnu situaciju, ili ukoliko pravo na odgovor zahtijevaju načela pravičnosti i nepristrasnosti.

Pravo na odgovor zajamčeno je i ostvaruje se pod sljedećim uvjetima:

Osoba ili skupina kojima je objavljenim prilogom nanesena šteta imaju pravo na odgovor u roku od 15 dana nakon objavljivanja takvog priloga.

Odgovor može biti u pisanoj ili govornoj formi, i to u obimu koliko je trajao i program na koji se prigovara.

Javni emiteri imaju pravo ukloniti iz teksta odgovora uvrjedljive sadržaje, kao i dijelove koji su u suprotnosti s ovim smjernicama, ali vodeći računa o tomu da se očuva smisao i sadržajna cjelina odgovora.

Pri pogrešno upotrijebljenim činjenicama primjenjuje se isto načelo kao i u slučaju prava na odgovor.

10. ZAVRŠNA ODREDBA

Uređivačka načela stupaju na snagu kada ih prihvate upravna tijela tri javna emitera i verificira Izvršna komisija 00 JS-a BiH, u okviru Javnog radiotelevizijskog sustava BiH.

Nakon toga obvezan su programski i profesionalni dokument za sva uredništva, novinare i ostale uposlenike u Javnom radiotelevizijskom servisu Bosne i Hercegovine, Radioteleviziji Federacije Bosne i Hercegovine i Radioteleviziji Republike Srpske. Nijedan interni akt emitera ne može, u pogledu tumačenja i primjene Načela, biti njima nadređen.

Povreda ovih načela predstavlja težu povredu radnih obveza.

Ove smjernice mogu povremeno biti podvrgnute reviziji u svjetlu iskustava i izmijenjenih okolnosti.

Uređivačka načela usvojena su na sjednici Izvršne komisije, održanoj dana 09.04.2003. godine.

Potpisnici:

Predsjednik Izvršne komisije 00 JS BiH

Plamenko Čustović

Predsjednik Osnivačkog odbora JS-a BiH

John Shearer

Predsjednik Upravnog vijeća

Radiotelevizije Federacije BiH

Slavo Kukić

Predsjednik Upravnog odbora

Radiotelevizije Republike Srpske

Danko Ružičić

Generalni direktor

Javnog radiotelevizijskog servisa BiH

Drago Marić

Generalni direktor

Radiotelevizije Federacije BiH

Jasmin Duraković

Generalni direktor

Radiotelevizije Republike Srpske

Dragan Davidović

